

گزارشی از فعالیت‌های اسماعیلیه پس از طالبان در افغانستان

سید جمال الدین موسوی *

نوشتار حاضر گزارشی از فعالیت‌های سیاسی اقتصادی فرهنگی و مذهبی اسماعیلیه در افغانستان پس از طالبان است. آنچه در ادامه می‌آید بنا به تحقیقی میدانی و گفتگو و مصاحبه‌هایی است که با اسماعیلیان افغانستان انجام شده است. در تهیه این گزارش از منابع اطلاعاتی خود اسماعیلیان به خصوص پایگاه‌های الکترونیکی ایشان نیز استفاده شده است.

جغرافیای انسانی اسماعیلیان افغانستان

اسماعیلیان در ولایت‌های بدخشان، کابل، بامیان، میدان، وردک، پروان، بغلان، تخار حضور دارند که در سه ولایت اول، بیشترین حضور را دارند، اما در دیگر ولایات، تشخیص اسماعیلیان از غیر ایشان امری مشکل است. اسماعیلیان از قومیت‌های مختلف و عمدتاً تاجیک، قزلباش، هزاره هستند.

* دانش‌پژوه کارشناسی ارشد مذاهب اسلامی، جامعه المصطفی العالمیه، مجتمع آموزش عالی امام خمینی (ره)، قم.

رهبری اسماعیلیه افغانستان

رهبری فرقه اسماعیلیه در افغانستان از دیرزمان توسط خاندان کیانی یا همان سادات کیانی بوده است، ولی بعد از سقوط طالبان، اسماعیلیان به این نتیجه رسیده‌اند که از سید منصور نادری به عنوان یک رهبر مذهبی در داخل افغانستان همراه با سیاست‌های پیشرو در دولت و قانون حاضر حمایت و پیروی کنند و کریم آغا خان را به عنوان یک پشتوانه دینی و مذهبی و سیاسی برای خویش قلمداد کنند. البته قشر دانشجو و جوان اسماعیلیان به شدت از برنامه‌های آغاخان حمایت می‌کنند، اما سید منصور نادری نیز محبوبیت خویش را چند برابر در میان کهنسالان و مذهبیان این فرقه در افغانستان افزایش داده است.

این که رهبری واقعی اسماعیلیه افغانستان در دوران حاضر سید منصور نادری است یا سید کریم الحسینی (آغاخان) درست معلوم نیست. زیرا بعد از سقوط طالبان، بین این دو شخصیت اختلافی پیش آمده که این اختلاف به پیروان فرقه اسماعیلیه نیز سرایت کرد.

سید منصور نادری

سید منصور نادری، فرزند سید نادر شاه کیان در سال ۱۳۱۵ ش در خانواده کیانی‌های اسماعیلی مذهب دره کیان ولایت بغلان افغانستان چشم به جهان گشود. اجداد وی از سادات حسینی نسب بوده‌اند که از کشور عراق به ایران و سپس به افغانستان مهاجرت کرده‌اند. پدر وی «سید نادرشاه کیان» شاعر و نویسنده و رهبر مذهبی اسماعیلیان است. سید منصور نادری و اجدادش پیرو اسماعیلیه نزاری آقاخان‌ی است.

نادری دوره تحصیلی ابتدایی را در منطقه خویش و علوم متداوله را نزد پدرش آموخت و همچنین قریحه شعر دارد. وی از سال ۱۳۳۶ تا ۱۳۳۸ ش دوره سربازی را گذراند و از سال ۱۳۴۶-۱۳۵۷ ش دفعات متعدد از جانب دولت‌های وقت، بدون هیچ دلیل و توجیه روشنی به زندان رفت و در سال ۱۳۵۷ ش با شماری از روشنفکران پیروان نهضت اسلامی به ۹۷ سال زندان محکوم شد، اما بعد از تجاوز ارتش سرخ شوروی در سال ۱۳۶۰ از زندان رها شد.

پسان

سال دوم - شماره ۲ - بهار و تابستان ۱۳۹۰

نادری در سقوط حکومت داکتر نجیب نقش بارزی ایفا نمود و در دوران مقاومت در کنار مجاهدین بود. نادری بعد از سقوط طالبان، همراه دولت موقت و انتقالی آقای کرزی شد و از طرفدارانش خواست به دولت بپیوندند و در سال ۱۳۸۳ش با بالاترین آراء از جانب مردم ولایت بغلان به عنوان نماینده منتخب به پارلمان این کشور راه یافت.

سید کریم الحسینی (آغاخان)

سید کریم الحسینی مشهور به کریم آغاخان، فرزند علی خان در ۱۳ دسامبر ۱۹۳۶م در ژنو متولد شد و دوران کودکی خویش را در نایروبی، پایتخت کنیا سپری نمود و برای ادامه تحصیل به مدرسه لهریزی سوئیس رفت و در سال ۱۹۵۹ میلادی از دانشگاه هاروارد مدرک لیسانس خودش را با درجه ممتاز در رشته تاریخ اسلام دریافت کرد و در یازده جولای ۱۹۵۷م در سن بیست سالگی به عنوان جانشین پدر بزرگش سلطان محمد شاه به امامت اسماعیلیان منصوب گردید. او چهل و نهمین امام موروئی اسماعیلیان است.

فعالیت‌های سیاسی اسماعیلیان پس از طالبان

رابطه با دولت

از آن جایی که بعد از سقوط طالبان و ظهور دولت جدید به رهبری حامد کرزی، وضعیت نسبتاً بهتری برای نژادها و طوایف مختلف افغانستان به وجود آمد، اسماعیلیه هم به عنوان یک اقلیت جمعیتی و مذهبی سعی دارد خود را در صحنه‌های مختلف سیاسی کشور نشان دهد.

در وهله‌های مختلف طی سال بارها دیده شد که سیدمنصور نادری شخصا آقای کرزی را مورد تایید قرار داد و در انتخابات دور اول و دوم ریاست جمهوری از ایشان حمایت کرد. کریم آغاخان نیز در مراسم تحلیف دوم حامد کرزی به کابل رفت و شرکت کرد.

حضور در پارلمان

پارلمان جدید افغانستان که بعد از سقوط طالبان و آغاز به کار دولت جدید در سال ۱۳۸۳ش به وجود آمد نماینده‌های مختلف از اقوام مختلف کشور در آن راه یافتند. اسماعیلیان هم سعی کردند نماینده یا نمایندگان را به خانه ملت بفرستند تا بتوانند در جریان‌های مختلف کشور حضور داشته باشند.

در دور اول سید منصور نادری از ولایت بغلان با اکثریت آراء به پارلمان راه یافت، ولی اسماعیلیان در کابل، اکثریت رای خویش را به شهید سید مصطفی کاظمی، رئیس سابق کمیسیون اقتصاد ملی پارلمان افغانستان دادند و او را به عنوان نماینده انتخاب کردند.

در پارلمان جدید که در تابستان ۱۳۸۹ش تشکیل شد، اسماعیلیان با سعی و همت از یک نماینده به پنج نماینده پیشرفت کردند که این نماینده‌ها عبارتند از:

در کابل

فرخنده زهرا نادری دختر سید منصور نادری، فارغ التحصیل دوره‌های ابتدایی و متوسطه در شهر کابل و بغلان و دوره دبیرستان در هاروارد در سال ۲۰۰۱م و لیسانس در رشته حقوق از دانشگاه بین‌المللی تاشکند به اتمام رسانده و در سال ۲۰۰۸م از سوی دانشگاه مونستر آلمان پذیرفته شد و موفق به اخذ فوق لیسانس در رشته حقوق شد.

فرخنده زهرا نادری با شعار «چادر دریچه قدرت برای زنان افغانستان» وارد صحنه انتخابات پارلمانی دوم شد و توانست جزو نه زن منتخب ولایت کابل شود.

جمعه رمضان زاده دومین منتخب از ولایت کابل در دور دوم پارلمان و نماینده اسماعیلیان مورد تایید سید منصور نادری.

ولایت بغلان

سید منصور نادری رهبر فرقه اسماعیلیه برای دومین بار انتخاب مردم ولایت بغلان در تابستان ۱۳۸۹ش بیشترین آرا را در این ولایت از آن خود نمود.

ولایت بدخشان

داکتر عبدالطیف پدرام که در یک روستا به نام درواز از توابع ولایت بدخشان به دنیا آمد. تحصیلات اولیه را در دبیرستان در زادگاه خود به پایان رساند و بعد از یک دوره طولانی وارد دانشکده ادبیات دانشگاه کابل گردید و در زمینه زبان و ادبیات فارسی به تحصیلات پرداخت. در سال‌های جنگ بر ضد تهاجم ارتش سرخ، سال‌های جهاد و مقاومت به پنجشیر رفت و در منطقه و پایگاه فرمانده احمد شاه مسعود در کنار شماری از فرهنگیان، نویسندگان و ژورنالیست‌ها که به صف مقاومت پیوسته بودند، نشریه (شورا) را بنیاد گذاشت و همزمان به تدریس ژورنالیسم برای کمیته فرهنگی جبهه مقاومت پرداخت.

او از پنجشیر به پاکستان مهاجرت کرد و از آن‌جا به منظور ادامه تحصیل و آموزش بیشتر به ایران رفت و در انجمن حکمت و فلسفه در تهران مشغول آموزش شد و در محضر دکتر عبدالکریم سروش، فلسفه تاریخ خواند و از دکتر ضیا موحد، در همین انجمن علمی فلسفی منطق جدید آموخت. او با احمد شاملو، شاعر بزرگ و فقید دوستی نزدیک ایجاد کرد و در زمینه شعر و ادبیات، ره‌توشه‌های بسیاری فراهم نمود و سپس به دعوت انجمن بین‌المللی «پیوند» به تاجیکستان سفر کرد و از آن‌جا به افغانستان آمد و در سال هجوم طالبان در کشور خود ماند. او مدتی در شهر کابل (از زمان قدرت طالبان) زندگی زیرزمینی و مخفی برگزید و از کابل، مخفیانه به شمال رفت که قلمرو جبهه مقاومت بود. وی قلم و اندیشه خود را در نبرد علیه طالبان به کار انداخت و در دانشگاه حکیم ناصر خسرو بلخی نقد ادبی تدریس کرد و از شمال به دعوت انجمن (پیوند) به تاجیکستان سفر کرد تا به نام کانون فرهنگی ناصر خسرو بلخی با (پیوند) قرارداد همکاری علمی و فرهنگی امضا کند؛ چون همزمان معاون علمی کانون فرهنگی حکیم ناصر خسرو بلخی هم بود. او مجال برگشت نیافت. چرا که در آن هنگام طالبان بار دوم بر شمال مسلط شد و او نتوانست به وطن برگردد.

اولین شماره نشریه (همبستگی) را در شهر دوشنبه منتشر کرد و بعد از مدتی اقامت برای ادامه تحصیلات به فرانسه رفت و در دانشگاه سوربون به تحصیل پرداخت و در

اسلام شناسی، پیش‌دکتر گرفت و در همان زمینه وارد دوره دکتری شد. اکنون علاوه بر کارهای سیاسی مشغول آماده کردن و نوشتن تز دکترای خود می‌باشد و در فرانسه از مبارزه علیه طالبان دست نکشید. دکتر پدرام در دانشگاه‌های معتبر اروپا و امریکای شمالی بر اساس دعوت همان دانشگاه‌ها به سخنرانی پرداخت؛ مثلاً در انیستیتو مطالعات شرقی لندن، در دانشگاه فرایبورگ آلمان و در دانشگاه هیلدبرگ. هم‌چنین مدتی در دانشگاه لاوال کانادا به عنوان نویسنده مهمان، مهمان پارلمان بین‌المللی نویسندگان اروپا بود و در جلسات بین‌المللی نویسندگان جهان سخنرانی کرد که شماری از آن سخنرانی‌ها در مجله «اتودف» ارگان پارلمان به چهار- پنج زبان چاپ شد. او به پاس این فعالیت‌ها جایزه «همیت هلمن» را دریافت کرد که به نویسندگانی که برای آزادی مبارزه می‌کنند، داده می‌شود.

اشعار و نوشته‌های دکتر پدرام به چند زبان ترجمه شده‌اند. در نخستین روزهای سقوط طالبان و حضور نیروهای بین‌المللی در افغانستان به دعوت احزاب پیشرو آسیایی و آفریقایی در گزینادی اسپانیا سخنرانی نموده و مواضع کنگره ملی افغانستان را تشریح کرد. ایشان بعد از بنیان‌گذاری حزب کنگره ملی، کاندیدای انتخابات اولین دوره ریاست جمهوری شد و توانست در زمان بسیار کمی رای خوبی جمع‌آوری کند.

او در انتخابات دور دوم پارلمانی ۱۳۸۹ش از ولایت بدخشان افغانستان با رای بالایی به پارلمان راه یافت.

تأسیس حزب سیاسی پیوند ملی

حزب پیوند ملی در سال ۱۳۸۱ش بعد از سقوط طالبان تأسیس شد که جمعی از روشنفکران اسماعیلی مذهب و دیگر مذاهب از اقوام گوناگون در آن حضور دارند. یکی از مهم‌ترین افراد حاضر در این حزب، عبدالطیف پدرام اسماعیلی است که در دور اول و دوم انتخابات ریاست جمهوری کاندیدا بود، اما رای نیاورد.

فعالیت‌های اقتصادی اسماعیلیان پس از طالبان

اسماعیلیان در بخش اقتصادی مدیون سرمایه‌گذاری مفصل آغاخان هستند. زیرا خود اسماعیلیان افغانستان از خود سرمایه‌های کلان ندارند تا بتوانند این گونه فعالیت‌های گسترده اقتصادی داشته باشند.

امروزه دفتر ساحوی آغاخان در اکثر ولایات وجود دارد که برنامه‌های ذیل را دنبال می‌کند:

۱. پرداخت قرضه‌های مردمی (وام عمومی) با بهره.
 ۲. فعالیت در قالب NGO های بین‌المللی در بخش زراعت و مال‌داری در ولایات با فعالیت‌هایی مثل غرس نهال، توزیع تخم‌های زراعتی، کودهای شیمیایی و
 ۳. بازسازی‌های مهم در بخش آثار تاریخی؛ مثل ساخت باغ بابر در کابل و قصر تیمور شاهی و دیگر پروژه‌های مهم
 ۴. پروژه‌های اقتصادی و زیربنایی از قبیل ساخت پل - جاده - بند برق (سد) - حصارهای دولتی، کمک‌های عام‌المنفعه و ...
 ۵. خرید و ساخت اماکن عمومی در نقاط مهم کشور برای اسماعیلیان، از قبیل منازل مسکونی، مسجد، جماعت‌خانه، تالار، هتل؛ از جمله مهم‌ترین کارهای اسماعیلیان در این بخش، ساخت هتل سرینا در کابل است که یکی از لوکس‌ترین هتل‌های این شهر می‌باشد و دفتر ساحوی آغاخان در کابل طی قراردادی آن را برای دولت افغانستان ساخت که به مدت ده سال با دریافت هزینه مستقیم از دولت در دست آن‌هاست.
- دیگر پروژه، ساخت ۳۰ آپارتمان سه طبقه و یک جماعت‌خانه در شهر جدید ولایت بامیان^۱ می‌باشد.

اسماعیلیان در شهرهای کابل، بغلان، هرات، بلخ و فیض‌آباد، مارکت‌های بزرگی احداث نموده و اجناس مهم را از کشورهای مختلف در آن عرضه می‌کنند. هم‌چنین در

^۱. ولایت بامیان از ولایت‌های مرکزی و عمده جمعیت شیعه دارد و به خاطر موقعیت خوب جغرافیایی و آثار باستانی و موقعیت استراتژیک آینده خوبی دارد و اسماعیلیه به این جهت تصمیم به تثبیت بیشتر موقعیت اسماعیلیان در این منطقه نموده‌اند.

مناطق مختلف کابل از قبیل کمپنی، قلعه فتح‌الله، وزیر اکبرخان، خیرخانه، چهارقلعه وزیرآباد، ده خدایداد، علاءالدین منازل زیبا و لوکس تهیه کرده‌اند.

گسترش شبکه مخابراتی «موبایل روشن»

این شبکه هم که از جمله برنامه‌های توسعه انکشافات دفتر ساحوی آغاخان در افغانستان به وجود آمده امروزه یکی از فعال‌ترین شبکه‌های تلفن همراه در افغانستان محسوب می‌شود. شبکه روشن در سال ۱۳۸۳ش تأسیس و نامش را از دره روشن ولایت بدخشان که ساکنان آن خالص اسماعیلی هستند، گرفته است.

امروز این شبکه تقریباً در تمامی نقاط افغانستان فعال بوده و از طریق راضی کردن مشتریان درآمد خوبی را به خود اختصاص داده است. این‌ها مواردی از فعالیت‌های اقتصادی اسماعیلیه است.

فعالیت‌های مذهبی و فرهنگی اسماعیلیه

فعالیت‌های فرهنگی و مذهبی آن‌ها را نیز می‌توان در آموزش و پرورش، تحصیلات عالی، شورای عمومی مردم اسماعیلیه، برگزاری اعیاد و مراسم مذهبی و برگزاری محافل عمومی جهت آگاهی بخشی عموم اسماعیلیان خلاصه نمود.

امروزه همه اسماعیلیان در تمام نقاط افغانستان ساکن هستند و به این باور رسیده‌اند که باید نسل خویش را باسواد کنند و بتوانند به بالاترین درجات علمی نائل شوند.

اسماعیلیان در دوره‌های مختلف ابتدایی، متوسطه، لیسه (دبیرستان) و دانشگاه مشغول تحصیل‌اند و امروزه تعداد زیادی از جوانان آن‌ها در رشته‌هایی همچون طب، انجینیری (مهندسی) حقوق، علوم اجتماعی، علوم سیاسی، ادبیات، علم و تربیت، هنر و ... فارغ التحصیل شده‌اند.

اسماعیلیان در مناسبات مختلف طی شورای عمومی مردم اسماعیلیه در کابل و دیگر ولایات تصمیم‌گیری می‌کنند و در اعیاد و مناسبات مذهبی در جماعت‌خانه‌ها و تکیای آن‌ها به پاسداشت اعیاد و عزاداری می‌پردازند.

عید غدیر، عید قربان و شهادت حضرت اباعبدالله علیه السلام از مهم‌ترین برنامه‌های مذهبی اسماعیلیان در افغانستان می‌باشد که در آن پیام تبریک و تعزیت کریم آغاخان قرائت

می‌شود. مسجد جامع سید منصور نادری در منطقه قلعه فتح الله شهر کابل، مهم‌ترین مرکز تجمع آن‌ها در مناسبات عمومی اسماعیلیه می‌باشد.

درباره این که نگاه اسماعیلیه درباره دین و دینداری و اصول و فروع مذهب چیست و چگونه نماز می‌خوانند، کسی دقیقاً نمی‌داند. زیرا اسماعیلیه مانع از کشف سر آن‌ها نزد غیرشان می‌شوند.

یکی از دوستان نزدیک بنده که در دانشگاه کابل در دانشکده ادبیات و هنر این دانشگاه درس خوانده، می‌گفت: بنده با چند نفر از اسماعیلیان همکلاسی بودم و در خوابگاه هم با هم بودیم، ولی هرگاه خواستم درباره نماز و عبادت از آن‌ها بپرسم، آن‌ها یا چیز نمی‌گفتند یا بلد نبودن را بهانه آوردند.

منابع

۱. رادیو بامیان www.radioconnect.com
۲. www.ensafweekly.com
۳. سایت کمیسیون مستقل انتخابات www.iec.org
۴. کانون فرهنگی حکیم ناصر خسرو بلخی www.Hujat.net
۵. سایت حزب پیوند ملی افغانستان www.nupa.org
۶. سایت سید منصور نادری www.sayedkayan.com
۷. وبلاک خراسان(شاوولی صادق از دانشجویان اسماعیلی مذهب در دانشگاه کابل)
www.khurasan.com
۸. سایت اسماعیلیان افغانستان www.afghanismailia.com

